

TERÜLETFEJLESZTÉS ÉS KÖZIGAZGATÁS- SZERVEZÉS

(Megye, régió, kistérség)

Szerkesztette: Glatz Ferenc

A kötetet összeállította: Pálné Kovács Ilona és Horváth Gyula

(*Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2000.*)

KISS ATTILA

A regionalizáció kérdéskörével kapcsolatban tapasztalható tanácstalanságot és tisztázatlanságot illusztrálva az előszó világosan bizonyítja, hogy hazánkban még mennyire hiányosak a régió építéséhez elengedhetetlen ismeretek és elméleti alapok. Ennek jegyében kíván a tanulmánykötet választ adni a területi folyamatok nemzetközi környezetének függvényében a regionális kohézió és identitás szerepére, a területfejlesztési aktivitásra, az e tevékenységben szereplők motivációira, a területi kooperációs készség kialakíthatóságára.

Enyedi György a téma felvezetéseként, globális keretekben gondolkodva, a területi egyenlőtlenségek új formáira és azok gazdasági, illetve felértékelődő humán hátterére világít rá. A levont tanulság egyértelmű: a területi fejlődés térformáinak változatossága a területfejlesztési politika célterületeinek és eszközrendszerének minden eddiginél körültekintőbb átgondolását követeli meg.

Ezt követően a magyar területfejlesztési politikának az unió gyakorlatához viszonyított alapvető gyengeségei fogalmazódnak meg. Sőt a szerző az uniós területfejlesztési politika hazai viszonyok közt történő alkalmazásának veszélyeit sem hallgatja el.

A regionális területfejlesztési intézményrendszer kiépülésével kapcsolatban a bizonytalan és koncepciótlan jogi szabályozás mellett további nehézségeket jelent a szereplők megosztottsága, a szűkebb területi dimenziókhoz való kötődése, és „abban való gondolkodása”, vagy éppen a valódi régióépítés stratégiájának hiánya. A szerző mégis a decentralizációs régióépítés mellett áll ki, mert csak ez vezethet hatékony regionális politika kialakulásához. Minthogy ma a régióhoz – a statisztikán túl – sem ismeretek, sem érzelmek, sem érdekeltségek nem kötődnek, ezért a régióépítésben csak a fokozatosság vezethet sikerre. Mégpedig először lehetséges alternatívák felállításával az elérendő célt szükséges tisztázni, mert a régióépítés csak akkor vihető sikerre, ha az azt szolgáló cselekvések összehangoltak és egy irányba mutatnak.

Pálné Kovács Ilona tanulmányát a területfejlesztés politikai dokumentumaiban szereplő tércategóriák tüzetes elemzésével indítja, miáltal az olvasó számára is világossá válik, hogy a területfejlesztés tereinek intézményesülése hazánkban még csak az alapoknál tart, hiszen sem tényleges szerepük, sem munkamegosztásuk nem tisztázott elég egyértelműen.

A tanulmány második felében a szerző a térbeli identitás szerepét keresi a hazai regionalizáció jelenében és jövőjében. Következtetésében a hosszú távú, stabil jogi szabályozás biztosította formai, működési keretek mellett a régióépítés másik, egyenrangú stratégiai pilléréként jelöli meg a kölcsönös érdekeltséget megteremtő tényezőket, mint a nyilvánosságot, a partnerséget, a széles körű érdekképviselést, a regionalizmus politikai marketingjét és nem utolsósorban a térségi identitást. A leírtak szerint a tudatos régióépítésnek kormányzati és területi szinten párhuzamosan kell zajlania, mely során a térhez kötődés kulturális, érzelmi és kognitív tartalma sokoldalúan támogathatja a térség társadalmi, gazdasági aktivitását. Ezzel szemben hazánkban nemcsak a világos kormányzati szándék, az önálló források és hatáskörök hiányoznak, de talán még szembetűnőbb a regionális szereplők érdekérintettségének, a tényleges kohézióknak és az együttműködésnek a hiánya. A szerző szerint éppen a regionális együttműködés motiválása, és az ehhez segítséget nyújtó területi identitás „táplálása” ígérkezik igazán nehéz feladatnak.

Horváth Gyula a területi közgazdaságtan oldaláról, meglehetősen széles kontextusba helyezve elemzi a magyar regionalizáció problematikáját. A gazdasági szempontokon túlmutató, új versenyképességi tényezőket felvillantva meggyőzően érvel a helyi adottságok, illetve a területi szereplők közötti intézményes partneri kapcsolatok mindinkább felértékelődő szerepe mellett. Sőt a regionalizációt a nemzetállam sikerességének feltételeként határozza meg.

A fogalom tartalmához az Európai Unió regionalizáció fő mozgatóinak beható elemzésével visz közelebb, majd mintegy kontrasztként, a kelet-közép-európai regionális fejlődés útkeresésével szembesülhet az olvasó. Viszont a kérdőjelek után az uniós regionális politika új súlypontjai, már világos útmutatással szolgálnak a tudatos régióépítés megalapozásához. A felvázolt decentralizációs modellek pedig a regionalizáció útvesztőjében nyújtanak eligazodást. Mindezek alapján a hazai lehetséges regionális fejlődés egy közepesen koncentrált és egy dekoncentrált forgatókönyve kerül felállításra, amit a jövőbeli teendők tudatos rendszerezése követ, kiemelve a regionális iparpolitika, a decentralizált államszervezeti rendszer és az intézményesített régióépítés kulcsszerepét.

A regionalizációs kérdéskör számtalan elemét felvillantó tanulmány hatásos zárásaként a szerző rádöbben a olvasót, hogy mennyi a még nyitott, megválaszolendő kérdés e témában.

Hajdú Zoltán a történeti regionalizációs tendenciákat, a területi, szervezeti struktúraváltozásokat kíséri nyomon hazánkban az államalapítástól napjainkig.

Bizonyítja, hogy a regionális közigazgatás nem „rendszeridegen” a magyar területi igazgatás történetében, ugyanakkor arra is rámutat, hogy az rendszerint centralizációhoz kapcsolódott. Azaz a területi struktúra szerepét alapvetően a politikai feltételek jelölték ki a múltban, és jelölik ki ma is.

Bóhm Antal a térségi identitás felől közelíti meg a regionalizációt. Jól érzékelheti az olvasó a területi identitás problémájának összetettségét, amikor a „pozitív öndefiníciós viszonyon alapuló társas befolyásolásként” meghatározható identitás fogalmát a lokális-globális dimenzió térbeli kereteivel párosítja a szerző. A fogalmi tisztázást követően részletes elemzés során kaphatunk fogalmat a magyarországi területi szinteket jellemző térbeli identitás közelmúltbeli változásairól. Mintegy tanulságként fogalmazódnak meg a tanulmány végén a térségi identitást meghatározó, erősítő tényezők.

Soós Edit Csongrád megye területfejlesztési szereplőit veszi tüzetesebb vizsgálat alá tevékenységük, működésük, szervezettségük, motivációik, érdekérvényesítő képességük alapján. Majd a megyén túlmutató együttműködési szándék megvalósulását, a megszülető szervezetek feladatait, céljait és jelentőségüket, illetve a régió létrejöttéhez való hozzájárulásukat ismerheti meg az olvasó. A tanulmány végén a területi szereplők funkcióinak és az együttműködésük tartalmának tisztázatlansága fényében, az együttműködés lehetőségei, keretei és a javasolt feladatok kapnak főszerepet.

Oláh Miklós tanulmánya a regionális identitás megrajzolásához vonultat fel számos eredeti, empirikus felmérést. A térséghez való kötődés racionális és érzelmi indíttatású összetevőit boncolgató fogalmi megközelítés során az identitás „kulturális kontextus” jellege, társadalmi meghatározottsága kap hangsúlyt, melyek alapján az identitást a térhasználat „otthonosságaként” fogalmazza meg a szerző. Majd a felmérések eredményei alapján rámutat, hogy a régió ma alig foglalkoztatja az embereket, és a gazdasági szereplők mozgásteréből is hiányzik még ez a szint, miközben a megye napjainkban is a legelfogadottabb területi szint, bár nem tapadnak hozzá markáns szociokulturális elemek.

Kákai László a Dél-Dunántúl megyéiben a megye politikai, önkormányzati szereplői révén megjelenő identitáselemeket tárja fel. Egyrészt a megyei közgyűlésnek a megyei identitás ápolásában, imázsának építésében, a megyetudat erősítésében betöltött szerepét elemzi. Másrészt a saját identitásukat kereső települési önkormányzatoknak a megyéhez fűződő viszonya áll a tanulmány középpontjában. Harmadrészt a politikai pártok megyei szintű aktivitása, együttműködése, területi képviselője képezi a vizsgálat tárgyát. Talán nem is meglepő a végső megállapítás, miszerint a megyei közgyűlés ma nem képes az integráló és koordináló funkcióknak, illetve a szükséges területi azonoságtudatnak megfelelni.

Szörényiné Kukorelli Irén tanulmányában a Nyugat-dunántúli régió léte mellé állít kérdőjelet. Ez korántsem csupán egy elméleti feltevés, hiszen az elemzett polgármesteri kérdőívek egyáltalán nem tükrözik regionális identitástudatot, sőt a megyei területfejlesztési tanácsok társulása sem ígér egyenes utat az intézményesült, regionális közigazgatási szint felé. Bár PHARE CBC-program szervezésére megalakult programrégió kerüli minden látszatát a közigazgatási régióknak, azonban az együttműködés, a közös programokban való gondolkodás, a kapcsolatépítés kiváló tanulótérpénnek bizonyult. Ugyanakkor a végkövetkeztetés világos: a régió csak akkor tudja igazi szerepét betölteni, ha valóban gazdasági régióként, térszerkezeti egységként is fel tud lépni.

A tanulmánykötet erénye, hogy igen széles spektrumban ad rálátást a hazai regionalizáció számos új, jövőformáló kérdésére, miközben számos veszélyforrásra hívja fel a figyelmet, de a szükséges lépések mikéntjére is javaslatokat tesz.